

X'Gara f'Birkirkara bejn l-1939 sal-1950

V. PARNIS

Fl-artiklu li ktibt fil-programm tas-sena l-oħra rajna x'kien ġara f'Birkirkara bejn l-1935 u l-1939 u kont ghedtilkom li jekk nibqa' ħaj, sena oħra nkompli sal-ħamsinijiet. Mela jmissni nkompli fejn ħallejt.

Fl-ahħar xhur tal-1939 bdiet it-Tieni Gwerra Dinjija u waqaf kollox. Il-kawża li kienet fetħet is-Soċjetà Dun Filippu Borgia fis-Sagra Romana Rota kontra l-Arċisqof Mawru Caruana ma setgħetx titkompla, għax Malta mill-10 ta' Ĝunju 1940 tifet kull kuntatt ma' l-Italja. Fl-ahħar xhur tas-sena 1943 miet l-Arċisqof Caruana u f'Mejju tal-1944 sar l-Ingress solenni ta' l-Arċisqof Mikael Gonzi, li kif soltu, stieden lill-Kapitlu ta' Birkirkara biex jieħu s-solita parti tiegħu fl-ingress ta' l-Isqfijiet djočesani.

Wara l-gwerra l-avukat tas-Soċjetà f'Ruma, Angelo Alessandrini, kompli bil-kawża quddiem is-Sagra Rota **fejn kien ġie assenjat mis-Senjatura Apostolika li kellha ssir.** F'dil-Qorti issa kien sar Prim Imħallef Arcturus Wnen. Mela, fl-assenza ta' l-Arċisqof Caruana, il-Kapitlu Elenjan deherlu li seta' jieħu parti fil-

kawża, u għalhekk f'laqgħa kapitulari li kienet saret fit-13 ta' Diċembru 1945, il-Kapitlu Elenjan ingħaqad uffiċjalment mas-Soċjetà Borgia fil-Kawża ta' Ruma.

Tliet snin u xhaar wara li l-Kapitlu u l-poplu kienu qed jistennew id-deċiżjoni tal-kawża pendentī f'Ruma, kienu ġabulna f'Birkirkara l-istatwa ċkejkna tal-Madonna ta' Fatima li kienet qed tiddawwar mal-parroċċi kollha ta' Malta għal ġimġha shiħa. Kien hawn tabilħaqq il-kwiet u l-ġhaqda u devozzjoni specjali f'din l-attività matul it-tielet ġimġha ta' Jannar 1949.

Il-ħamis 27 ta' l-istess xahar, x'hin kont qed nirritorna d-dar mis-seminarju fis-1.30p.m. bdejt nara mat-triq gruppi ta' ffit nies miġburin 'l hawn u 'l hinn, li kienu jidhru inkwetati. Iltqajt ma' xi ħbieb fi Triq il-Kbira li qaluli: "Dalgħodu čempel l-Arċisqof Gonzi lill-Prepostu u

informah li: hemm tliftu kollox”. Dan ġara bħal sajjetta fl-aqwa tal-bnazzi propju fil-ġimgħa ta’ wara li kienu ħadu l-Madonna ta’ fatima f’parroċċa oħra. L-aħbar xterdet ma’ Birkirkara kollha.

Attwalment li ġara f’Ruma kien li l-Prim Imħallef Wynen, biex ħeles ħafif, skorrettament u inġustament, iddeċidea li: “*din il-qorti ma tidħolx fil-meritu ta’ din il-kawża għax hija inkometenti.*” Mela fil-fatt ma konniex *tlifna kollox*, kif kien ġie interpretat mill-Kurja ta’ Malta. Ġaladarba dik il-Qorti ddikjarat l-inkompetenza, kellha d-dover, li ma qditux, li tagħmel kif jagħmlu l-qrati ċivili tad-dinja kollha, li mea jiddikjaraw inkompetenza, jindikaw liema kellha tkun il-qorti li għandha tassumi l-kompetenza.

Il-ħamis fis-6.30p.m. kont ghall-kwiet nistudja x’ħin daqqet il-barka imma l-mota tal-ħamis ma ndaqqitx. Inżilt niġri u għedt lil ommi li kont se mmur nara x’inhu jiġri hemm isfel. Meta wasalt il-pjazza, din kienet imballata bin-nies u dħalt għand Baldass, Alla jagħtiż il-ġenna, li kien barbier ħdejn l-istatwa tal-Kunċizzjoni fil-pjazza u minn hemm segwejt is-sitwazzjoni. Issa hallo niddeskrivi eż-żarru dak kollu li ġara qabel inżiżt jien.

Il-ħamis 27 ta’ Jannar 1949, waqt li l-Prepostu dun manwel Vella kien

tiela’ l-knisja għas-solita siegħha ta’ l-adorazzjoni, xi ħadd li kien bil-qiegħda ma’ oħrajn barra fuq il-bank tal-ħanut li kien imlaqqam *Taż-żring*, fettillu jgħajjat: *Viva l-Komunisti*. U l-Prepostu waqaf, dar u mexa lejn dawk ta’ fuq il-bank u staqsa min kien qal hekk. Qabeż wieħed u qallu: *Jien, xi trid?* Il-Prepostu ħadu bil-mod u pprova jfieħmu x’kien ġara u li skond telefonata tal-Kurja, il-Kapitlu u s-Socjetà kienu tilfu l-kawża fil-Qorti ta’ Ruma.

Meta n-nies raw lill-Prepostu jiddiskuti ma’ dawk, issa f’nofs it-triq, bdew jingabru madwarhom qaqqoċċa, u min jgħid kelma minn hawn u min

oħra minn hemm, fi kwarta l-qaqċċa saret folla. Inzerta kien hemm il-parti tal-paviment taz-zuntier li kienet tal-qawwi, maqlugħha, biex il-ġebel jingarr ha jitfarrak għall-konkos li bih inħadem dak il-ġebel li illum jifforma z-zuntier kif inhu.

Xi nies bdew imeru lill-prepostu u ma qablux ma' dak li kien jgħid u f'daqqha waħda għajtu: "Mela nghanqu l-knisja bil-ġebel". U b'ġirja waħda għal fuq iz-zuntier, telgħet parti kbira mill-folla u okkupatu. Il-Prepostu daħal jiġri l-knisja fil-kappella tas-Sagreement u n-nies bdew jistivaw bil-galbu kollu l-ġebel fit-tliet bibien bla ma kkaġunaw ebda barxa. Minn fejn Baldass rajt is-sellum tad-damask ħiereġ minn fuq il-ġebel għà stivat fil-bieb tan-nofs, u

wara li oppjawħ mal-faċċata bi dritt l-arma ta' l-Isqof fuq il-bieb, tela' wieħed li ma seta' jgħarfu ħadd, qalagħha u tefagħha għal isfel.

Waqt din id-dagħidigħha, il-kumitat tas-Soċjetà Dun Filippu Borgia Itaqqa' b'urġenza f'kamra fil-post ta' l-armar u fformula dikjarazzjoni ta' kundanna għal dak li kien qed jitwettaq minn poplu li tant kien imweġġa', u li flok duwa sab il-melħ fuq il-ferita bl-iż-żball ta' *tliftu kollox*. Ta' min jgħid li kieku l-Prepostu Vella sadd widnejh u baqa' sejjjer qisu ma sema' xejn, minħabba l-ferment li kien hemm dak il-ħin, żgur li kien jiġi evitat dak l-inċident għax ma kienx ikun hemm ċans ta' provokazzjoni fiċ-ċirkustanzi jaħarqu li kienu jeżistu.

Ir-raġuni li l-Prim Imħallef Wynen ma rrikmandax il-qorti kompetenti certament li kienet, għaliex l-istess kompetenza kien ilha ġħaxar snin li kienet ġiet stabbilita mit-Tribunal Suprem tas-Senjatura Apostolika. Ghax din l-eċċeżżjoni ta' l-inkompetenza kien digħa qajjimha fil-bidu tal-kawża l-Arċisqof Caruana u kienet ġiet deciża mis-Senjatura biex tiġi assenjata lis-Sagra Rota fejn kien Wynen. Dan kien ifisser b'mod l-iżjed ċar u inekwivoku li l-kawża f'Ruma ma kinitx intifet, u li b'daqshekk ma kien sar ebda ħjiel ta' ħsara lill-kawża, għax setgħet titkompla bla ebda oggezzjoni min-naħha tal-qorti.

Fil-fatt, aktar tard is-Soċjetà Borġia ltaqgħet b'urgenza biex tiddeċiedi jekk il-kawża għandhiex titkompla jew le fuq domanda ta' l-avukat D'Alessandrini. Is-Soċjetà wara li rat li l-poplu ried jerġa' jintavola l-kawża, indikat lill-avukat jagħmel Rikors għat-tkomplija tagħħha. Iżda sadattant l-Arqisqof Gonzi, wara li f'Ruma sema' li l-kawża se titkompla, nizel jiġri Malta u sejjah malajr lill-President tas-Soċjetà flimkien mal-Prepostu, u wara diskussjoni twila, tahom solennement il-kelma tiegħu li jrid jirraġġa s-sitwazzjoni kollha b'mod li kollox jerġa' jiġi għal li kien qabel l-1935, imma bla ebda bżonn ta' qrati.

Is-Soċjetà u l-Kapitlu Elenjan studjaw bir-reqqa kollha l-vantaġġi u l-iżvantaġġi u flimkien iddeċidew li jaċċettaw li jieħdu l-kelma ta' l-Arċisqof Gonzi u b'hekk jevitaw aktar spejjes u l-ħafna tul u ħela ta' żmien fil-qrat Rumani.

Sadattant il-knisja kollegġjata li hi tant għażiża ghall-Karkariżi, damet magħluqa sittax-il ġurnata. Il-knejjes filjali kollha baqgħu dejjem disposti għas-servizz tal-fidili bla ebda tfixxil. Ir-reċita tal-kor kienet issir dejjem mill-kapitlu u l-Prepostu fid-Domus Curialis, fis-sala l-kbira ta' fuq. Issa waqt li l-knisja kienet għadha magħluqa, il-President tas-Soċjetà, in-Nutar Joseph Gatt u l-Prepostu Dun Manwel Vella, laqqgħu l-poplu fil-pjazza s-Sibt 12 ta' Frar fl-4 p.m. u minn fuq iz-zuntier tal-knisja spiegawlu kemm l-Arċisqof Gonzi kien wiegħed solennement bl-awtorità totali tiegħu, li kollox kien se jiġi għal li kien qabel l-1935.

B'din il-garanzija ta' l-Isqof, fir-responsabbiltà tal-President tas-Soċjetà f'isem il-poplu u tal-Prepostu Vella f'isem il-Kapitlu, il-poplu u l-kapitlu kienu sodisfatti bil-progress li kien sar fuq id-drittijiet u l-privileġgi tal-Kolleġġjata tagħhom. Għalhekk in-nies kienu pronti meddew idejhom u neħħew il-ġebel mill-bibien tal-knisja b'iżżed ħeffa minn meta tpoġġa. Imbagħad

kulħadd daħħal il-knisja u tkanta t-*Te Deum*.

Xi jiem wara l-ftuħ tal-knisja, marret Ruma delegazzjoni ta' erba' individwi li kienu l-Prepostu Vella u Dun Vincenz Saliba għall-Kapitlu u l-President tas-Soċjetà n-Nutar Jos. Gatt u l-avukat Edgar Buhagiar għall-poplu. Qabel telqu ħadu ittra miktuba mill-Arcisqof Gonzi datata 16 ta' Frar 1949, li fiha rrakkomanda lid-delegazzjoni u talab lis-Sagra Kongregazzjoni tal-Konċilju tirrevoka d-digriet li kienet ħarġet fl-10 ta' April 1935 fuq iż-żieda tal-kanonikati f'Malta, li kien kaġun ta' ħafna nkwiет specjalment fuq il-ġuspatronati tal-Kolleġġjata ta'

Birkirkara u l-ħatra tal-kanonċi. Qallhom ukoll li din ir-revoka kien qed jitlobha: *għax il-Kolleġġjata ta' Birkirkara hija waħda sui generis u għalhekk kellha bosta raġunijiet speċjali favur tagħha*. Id-delegazzjoni aċċettat ix-xewqa ta' l-Arcisqof Gonzi li ma tagħmlx il-kawża.

Fil-festa ta' Sant'Elena tal-1949 ma kien sar xejn solenni u fil-knisja ma kien intrama xejn, iż-żda d-daqqa tal-qniepen kien biss kif idoqq fil-ħdud. L-għosri u l-matutin ta' Santa Liena kienu saru xorta imma *letti kif isiru kuljum*. Fil-fatt fil-bidu ta' April 1949, il-Prepostu Vella kien qal minn fuq il-presbiterju li *Din is-sena l-festa ta' Sant'Elena se tithalla għal żminijiet*

aħjar. Hekk kienet titlob il-prudenza u fil-fatt hekk sar.

Billi d-delegazzjoni kienet ftehmet li ma tagħml ix il-kawża, malli waslet Ruma Itaqgħet ma' l-avukat D'Alessandrini biex tagħtiż l-ordni ma *jintavolax* il-kawża, għax l-Arċisqof Gonzi kien se jrripristina s-sitwazzjoni kollha għall-istat ta' qabel l-1935. Hemmhekk iddiskutew ma' l-ogħla awtoritatiet tal-Kongregazzjoni tal-Konċilju, u sar qbil li l-Kapitlu jgħolli r-renti tal-kanonikati biex il-ġuspatronati jibqgħu intatti. Il-privileġġi kellhom jibqgħu jitgawdew, iżda meta d-Dekan ikun Assistant Presbiter mal-Prepostu, għandu jintlibes il-pivjal minnflok il-kuda maħlula. Dan kien imur kontra r-rieda tal-fundatur Dun Filippu Borg u kontra l-bolla tal-Papa Urbanu VIII. Id-delegazzjoni riedet tikkonsulta lill-Kapitlu u l-membri tas-Soċjetà qabel taċċetta jew le.

Meta dawn ġew diskussi, il-maġgoranza tal-Kapitlu u dik tas-Soċjetà aċċettaw, għax bħala kumpens il-Papa Piju XII kien se jintalab jgħolli l-Kolleġġjata għad-dinjita ta' Bażilika Minuri, bid-drittijiet u l-privileġġi kollha tagħha. Dak iż-żmien kien hawn min ma qabilx ma' dan. Iż-żmien lil dawn tahom raġun għax il-kuda maħlula

għadha sa llum tintuża f'xi kollegġjati fi Spanja u f'pajjiżi oħra.

Il-Kapitlu issa beda jagħti c-ċnus bħala mezz biex jgħolli l-kanonikati. Sadattant wasal minn Ruma d-digret tas-Sagrosanta Bażilika maħruġ mill-Papa Piju XII bid-data tat-18 ta' Jannar 1950. Fit-23 ta' April, il-Prepostu Dun Manwel Vella liebes il-pivjal abjad, minn fuq il-pulptu habbar uffiċċjalment l-imsemmi digriet.

Fiċ-ċirkuştanzi mibdula, il-festi reġgħu bdew isiru bis-solennità kollha ta' qabel. L-ewwel festa li saret kienet nhar Santu Kruc fit-3 ta' Mejju 1950. Fil-ġħaxija wara d-dħul tal-vara ġie l-Arċisqof Gonzi biex jagħti l-barka hu. Dak il-hin il-knisja kienet imballata bil-poplu, kappelluni u navi kullimkien mimli. F'diskors li għamel minn fuq il-presbiterju f'dik il-lejla memorabbi, l-Arċisqof Gonzi *kien stqarr solennement u b'enfasi kbira li kollox baqa' bħalma kien.*

X'ħin l-Arċisqof ħareġ mill-knisja, il-poplu lestielu xarretta mżejna li nġibdet mill-istess Karkariżi akkumpanjata miż-żewġ baned ta' dak iż-żmien fost il-kant u l-marċi. Il-poplu kien wasslu sal-limiti tal-Fleur-de-lys u kien offrielu stima kbira bħala wieħed benefattur. Sena oħra, jekk Alla jrid, inkompli fuq li ġara wara l-1950.